

Jaarverslag

2014

Het Koninklijk Legermuseum blikt terug

1914
1918

Koninklijk Museum van het
Leger en de Krijgsgeschiedenis

.be

Inhoudstafel

INLEIDING	P.5
-----------	-----

HET KLM SAMENGEVAT	P.6
---------------------------	------------

• Opdracht	P.7
• Visie	P.7
• Organisatiestructuur	P.8
• Beheerorganen	P.9

Publiek	P.10
----------------	-------------

• <i>14-18, dit is onze geschiedenis</i> : gedenktentoonstelling	P.11
• De vernieuwde Dodengang	P.12
• <i>Pipo, de oorlogshond</i> : een publicatie die niet onopgemerkt bleef	P.13
• Het Koninklijk Legermuseum opent het defilé van 21 juli	P.14
• <i>14-18 anders bekeken</i>	P.15
• D-Day : 70 ^e verjaardag van de landing	P.15
• Lancering van de multimediasgids	P.16
• Eerste geocachingevenement	P.17

COLLECTIES	P.18
-------------------	-------------

• Een nieuwe afdeling Luchtvaart 14-18	P.19
• Bruikleen van de collecties 14-18 door Belgische en Europese instellingen	P.20
• Verhuizing van de reserves	P.21
• De persoonlijke werktafel van Alexandre Galopin	P.21

CIJFERS	P.22
----------------	-------------

• Financiën	P.23
• Personeel	P.24
• Evolutie van de bezoekerscijfers	P.26

COLOFON	P.30
----------------	-------------

INLEIDING

**Christine Van Everbroeck
Piet De Gryse**

Directie a.i.

Voor het Museum was 2014 synoniem met een directiewissel; naar het publiek toe stond de herdenking van het uitbreken van de Eerste Wereldoorlog centraal. In februari werd inderdaad een omvangrijke tentoonstelling over de Grote Oorlog ingehuldigd, *14-18, dit is onze geschiedenis*, in samenwerking met onze partner Museum van Europa. De tentoonstelling kent een groot succes. Eind oktober mochten we zelfs de 100.000e bezoeker verwelkomen: dat was Louise Grégoire, een scholierster van 11 van de École de la Paix uit Sint-Genesius-Rode.

De Dodengang, één van onze externe sites, werd dankzij de inzet van een volledige ploeg volledig vernieuwd. De loopgraven werden gerestaureerd en het museum onderging een ware metamorfose. Niet enkel uniformen en persoonlijke voorwerpen of foto's en kaarten, maar ook touchscreens vertellen een bladzijde uit de Belgische geschiedenis tijdens de Eerste Wereldoorlog. De Dodengang verwelkomde bijna 190 000 bezoekers en tekende daarmee een exponentiële groei van de bezoekerscijfers op. Ook de drie andere externe sites van het KLM (Kommel, Brasschaat en Bastenaken) wisten heel wat kijklustigen te verleiden. De interesse voor het herdenkingstoerisme is dus groot.

In de herfst werd *14-18 anders bekeken* ingehuldigd. De tentoonstelling was voor mentaal gehandicapte kunstenaars

de gelegenheid om hun subjectieve interpretatie van kunstwerken uit de Eerste Wereldoorlog te tonen. De inhuldiging van de vernieuwde mezzanine in de luchtvaarthal, gewijd aan de pioniers en de vliegtuigen van de Eerste Wereldoorlog, is dan weer hand in hand gegaan met de heropening van de (ongewijzigde) zaal 14-18. De volledige renovatie van de ruimte - met vernieuwde museologie - blijft één van de grote uitdagingen voor de toekomst.

Het Museum heeft eveneens aan de grote nationale herdenkingen meegewerkt (21 juli, de Vierdaagse van de IJzer, 4 augustus in Luik en de reconstructie van de pontonbrug in Antwerpen), onder andere met zijn historische detachement "Onze jongens in 1914". Dat was een mooie ervaring die bij een groot publiek op heel wat bijval kon rekenen. Het Museum heeft ook in het buitenland present gegeven en wel door de talrijke collectiestukken die voor grote herdenkingstentoonstellingen werden uitgeleend, bijvoorbeeld in Berlijn en Dresden in Duitsland of Meaux in Frankrijk.

Wegens de ontelbare aanvragen van diverse horizonten die in ons documentatiecentrum toestroomden, zal het personeel van die dienst het jaar 2014 ook nog niet zo snel vergeten. Dorpen en gemeenten, nakomelingen van oud-strijders, vorsers: de leeszaal zat dikwijls barstensvol. De medewerkers

van het centrum hebben tijd noch moeite gespaard om aan alle vragen tegemoet te komen.

De projecten die hier net werden aangehaald, hebben een enorme investering gevraagd, maar dragen uiteraard tot onze uitstraling bij. Met heel wat werkuren, mankracht, goede wil, spitsvondigheid, competenties allerhande en enthousiasme werd alles in goede banen geleid. We wensen alle personeelsleden dan ook van harte te bedanken voor hun inzet. We mogen trots zijn op onze resultaten.

Net zoals voor andere wetenschappelijke instellingen eindigde het jaar 2014 ook voor het Koninklijk Legermuseum met onzekerheid en financiële ongerustheid. We wachten sereen het strategische plan van de minister van Landsverdediging af, waarin de toekomst van het Museum aan bod zal komen. De tijden zijn niet gemakkelijk, maar we behouden het volste vertrouwen in de toekomst. We hopen dat het Koninklijk Museum van het Leger en de Krijgsgeschiedenis de erkenning zal krijgen waar het recht op heeft en voor iedereen een referentiepunt zal blijven.

Piet De Gryse – Christine Van Everbroeck
Directie a.i.

HET KLM SAMENGEVAT

- Opdracht
- Visie
- Organisatiestructuur
- Beheerorganen

Opdracht

Het Koninklijk Museum van het Leger en de Krijgsgeschiedenis is een federale wetenschappelijke instelling (FWI) van tweede categorie en een staatsdienst met afzonderlijk beheer (SAB). Het bevordert de kennis van de militaire geschiedenis en de geschiedenis van de conflicten, in vreedstijd én in oorlogstijd, aan de hand van het unieke en rijke militaire patrimonium dat het met zijn verschillende sites beheert.

Dat erfgoed is roerend, onroerend en immaterieel. Met het oog op een langdurige conservatie worden de

verzamelingen op professionele en wetenschappelijke wijze beheerd, gevrijwaard, bestudeerd, geïnterpreteerd en uitgebreid.

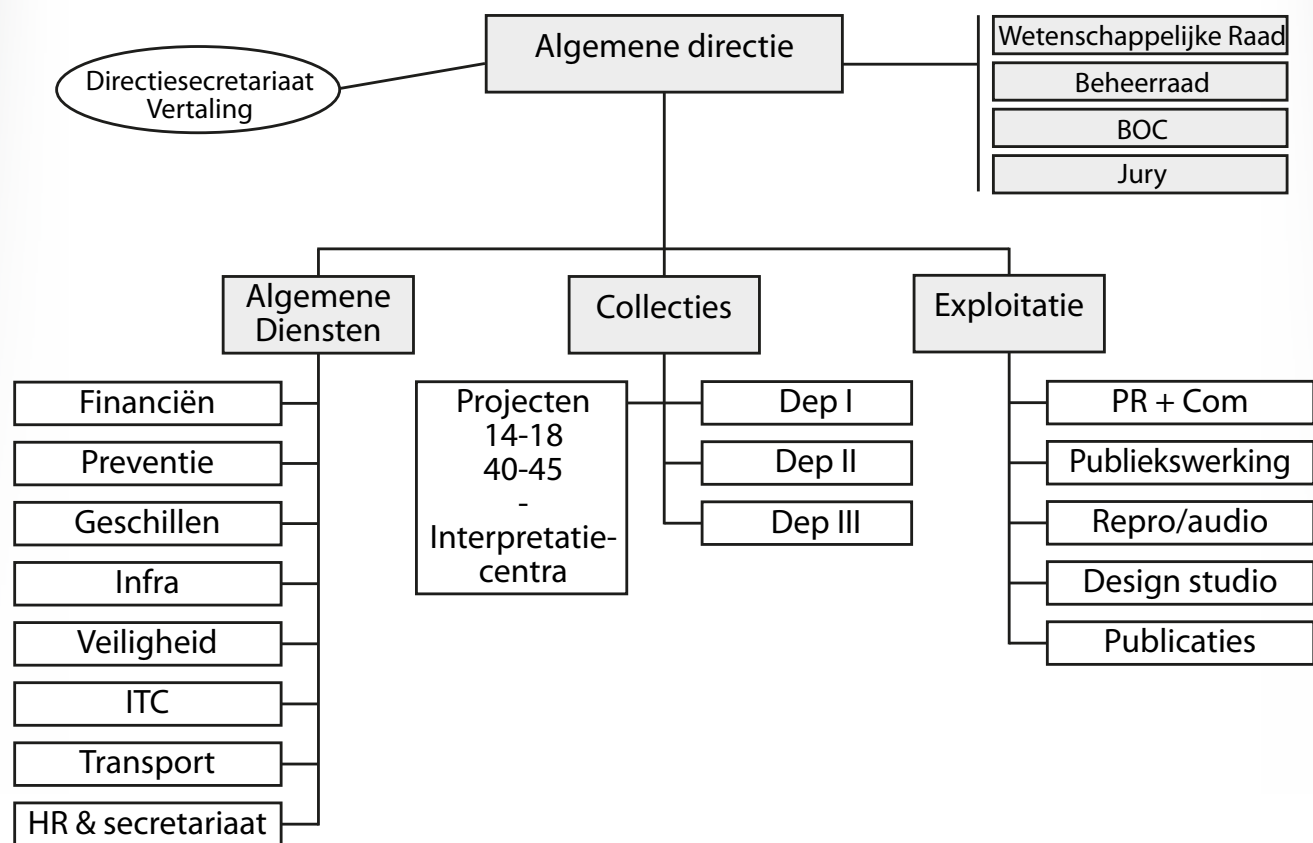
De betrokken periode gaat van de middeleeuwen tot heden; het geografische kader klimt op tot de historische gebieden die de stichting van ons koninkrijk voorafgaan en strekt zich uit tot het hedendaagse België, in een Europees en internationaal perspectief.

Visie

Het Museum wenst het beste te halen uit openbare financiering, privésteun en eigen inkomsten en onderneemt alle nodige stappen om de kosten zoveel mogelijk te drukken. Het publiek kan op verschillende manieren de talrijke facetten van de militaire geschiedenis ontdekken. Vermits het Museum niet enkel de site van het Jubelpark, maar ook diverse externe musea (Dodengang, Kemmelberg, McAuliffe-kelder, Gunfire) en opslagplaatsen beheert, zou zijn naam in "Koninklijke Musea voor Militaire Geschiedenis" kunnen worden veranderd, afgekort: KMMG.

Deze benaming sluit nauwer aan bij de opdracht die hierboven wordt beschreven. Als federale wetenschappelijke instelling van tweede categorie wenst het op termijn ook te evolueren naar een instelling van eerste categorie. Het Museum zou eveneens een nationaal en internationaal expertisecentrum voor militaire geschiedenis willen worden. Het moedigt wetenschappelijk onderzoek over militaire geschiedenis en erfgoed aan. Het zal de dienstverlening uitbreiden, dynamiseren en commercialiseren, terwijl het ook volledig op de digitale dimensie zal inzetten. Het Museum zal dan zijn sociale rol op een moderne manier kunnen vervullen.

Organisatiestructuur

Beheerorganen

De directie wordt in haar taken door twee beheerorganen bijgestaan:

De Beheerraad

De Beheerraad wordt samengesteld door vertegenwoordigers van de universitaire wereld, afgevaardigden van de minister van Landsverdediging, externe specialisten en medewerkers van het Museum. De Raad bepaalt het beleid op lange termijn en controleert het financiële beheer van de instelling.

Samenstelling

- **Voorzitterschap** : Dhr. Piet De Gryse en mevr Christine Van Everbroeck, *directeurs a.i. van het KLM*

STEMHEBBENDE LEDEN

- **Dhr. Jean-Marc Delporte**, *voorzitter van het directiecomité van de FOD Economie*
- **Dhr. Leo De Ren**, *afdeling Kunstwetenschappen, K.U. Leuven*
- **Dhr. François Mairesse**, *hoogleraar aan de Sorbonne*
- **Mevr. Martine Motteux**, *beleidsadviseur van mevr. B. Grouwels, Brussels Parlement*
- **Mevr. Camille Pisani**, *directeur generaal, Museum voor Natuurwetenschappen*
- **Dhr. Karel Velle**, *directeur generaal, Algemeen Rijksarchief*

RAADGEVENDE LEDEN

- **Dhr. Walter Minnaert**, *vertegenwoordiger van het personeel*

UITGENODIGDE SPECIALISTEN

- **Generaal-majoor (o.r.) Denis Hardy**, *opdrachthouder, KLM*
- **Mevr. Virginie Catrin**, *verantwoordelijke dienst Financiën, KLM*
- **Mevr. Sarah Vander Sande**, *verantwoordelijke dienst Personeel, KLM*
- **Dhr. Patrick Van Nieuwenborgh**, *rekenplichtige, KLM*

De Wetenschappelijke Raad

De Wetenschappelijke Raad geeft wetenschappelijk advies bij de opdrachten van de instelling.

Samenstelling

- **Voorzitter** : Dhr. Luc François, *hoogleraar UGent*

LEDEN

- **Dhr. Kris Quanten**, *professor Koninklijke Militaire School*
- **Dhr. Piet De Gryse en mevr Christine Van Everbroeck**, *directeurs a.i. KLM*
- **Mevr. Laurence van Ypersele de Strihou**, *hoogleraar Université catholique de Louvain*

PUBLIEK

- *14-18, dit is onze geschiedenis*: gedenktentoonstelling
- De vernieuwde Dodengang
- *Pipo, de oorlogshond*: een publicatie die niet onopgemerkt bleef
- Het Koninklijk Legermuseum opent het defilé van 21 juli
- *14-18 anders bekeken*
- D-Day: 70e verjaardag van de landing
- Lancering van de multimediasgids
- Eerste geocachingevenement

14-18, dit is onze geschiedenis: de tentoonstelling die de herdenkingen op gang trekt

Om de honderdste verjaardag van het uitbreken van de Eerste Wereldoorlog te gedenken, hebben het Koninklijk Museum van het Leger en de Krijgsgeschiedenis en het Museum van Europa vzw de handen in elkaar geslagen om het publiek een uitzonderlijke tentoonstelling aan te bieden. Het KLM heeft zijn rijke en unieke collecties ter beschikking gesteld en de firma Tempora heeft de scenografie bedacht.

De oorlog en het dagelijkse leven in bezet België worden voor het voetlicht gebracht, maar het verhaal van de Europese Staten die België (een centraal gegeven in het conflict) ter hulp zijn geschoten, wordt eveneens verteld. Aan de hand van authentieke objecten, opstellingen, getuigenissen, multimedia-installaties, films en onderdompelingsruimten kan de bezoeker ontdekken hoe het conflict het verloop van de 20^e eeuw voor een groot deel heeft beïnvloed.

De tentoonstelling wenst het grote publiek opnieuw voeling te geven met de grote oorlog die eerst Europa en vervolgens de hele wereld in zijn greep heeft gehouden en die onze maatschappij heeft getekend. Om deze doelstelling te bereiken, wordt op emoties ingespeeld en wordt de bezoeker duidelijk gemaakt dat de geschiedenis zowel het verleden als de toekomst betreft. De tentoonstelling bewerkstelligt dus een ontmoeting tussen het menselijke verhaal – geschiedenis met een kleine g – en de Geschiedenis, met een grote G. Binnen dat gegeven hebben de historici van het Koninklijk Legermuseum een dubbelportret van koning Albert I en keizer Wilhelm II geborsteld, een chronologische reis door een halve eeuw Europese geschiedenis. De twee vorsten worden van hun geboorte tot hun dood gevolgd, waardoor onverwachte tegenstellingen en onvermoede gelijkenissen opduiken. Talrijke persoonlijke objecten worden voor de allereerste keer aan het publiek getoond.

De bezoekers

Uit België...

Op Belgisch niveau werden 40% Brusselaars, 29,5% Vlamingen en 30,5% Walen geteld.

Scholen vertegenwoordigden 36% van het bezoekersaantal. De koning en de koningin hebben ons samen met hun drie kinderen met een privébezoek vereerd.

... en uit het buitenland

De internationale pers heeft de beelden van de tentoonstelling wereldwijd verspreid en zo konden we heel wat buitenlandse bezoekers, uit 99 landen, verwelkomen. Ze vertegenwoordigden 12% van het bezoekersaantal. De best vertegenwoordigde landen zijn Frankrijk (20%), het Verenigd Koninkrijk (10,5%), Nederland (9%), de Verenigde Staten (8,5%), Spanje (7%), Duitsland (6,5%),...

Talrijke VIP's hebben de tentoonstelling bezocht, waaronder buitenlandse ministers op bezoek in België voor de herdenkingsplechtigheden in augustus. We denken ook aan prinses Alexandre van België en koning Foad II van Egypte, de Ierse minister van erfgoed en herdenking, de ambassadeur van het Verenigd Koninkrijk in België, de Canadese minister belast met de afdeling oud-strijders of de groothertog van Luxemburg.

De 100 000e bezoeker

Dat is Louise Grégoire, 11 jaar, leerlinge van de gemeenteschool van Sint-Genesius-Rode, die op 24 oktober de tentoonstelling bezocht. Ze werd plechtig onthaald door de directies van het Legermuseum en het Museum van Europa vzw.

Een speciaal kinderparcours: *Het spoor van 14-18*

De educatieve dienst ontwikkelde binnen de tentoonstelling een parcours voor kinderen tussen 7 en 12 jaar. In het gezelschap van Snoop, de speurhond, maken de jongeren een rugwaartse sprong in de tijd, om bij de Eerste Wereldoorlog uit te komen.

Pedagogische instrumenten voor leerkrachten van het hoger secundair onderwijs

Aan de hand van een dertigtal collectiestukken en

archiefdocumenten, opgesteld in de tentoonstelling, kan de leerkracht essentiële thema's aanboren, zoals het uitbreken van de oorlog, de uitrusting van de soldaat, de loopgravenoorlog, de nieuwe technologieën, de medische vooruitgang, het leven van de Belgen onder Duitse bezetting, de weerstand, de propaganda, de naoorlogse ontwikkelingen of de emblematische figuren koning Albert I en zijn neef/vijand Wilhelm II.

Een PowerPointpresentatie voor in de klas en denkpistes voor de geschiedenisles vergezellen de documenten.

De vernieuwde Dodengang

Een vernieuwd interpretatiecentrum op de historische site van de Dodengang

Het nieuwe interpretatiecentrum werd ingehuldigd op 28 augustus 2014, ter gelegenheid van de gedenkplechtigheden rond de Eerste Wereldoorlog. Het past de modernste museale technieken toe en aan de hand van vijftien interactieve applicaties, teksten, foto's, films en unieke objecten uit de collecties van het Koninklijk Legermuseum kan de bezoeker de boeiende geschiedenis van de Dodengang ontdekken. Nieuw historisch onderzoek ontcrachtte hardnekkige mythes, waardoor een heel nieuw bezoekersparcours kon worden uitgetekend.

Een luchtfoto op de vloer

In de panoramazaal wandelt de bezoeker over een luchtfoto uit 1916. Deze toont de site en de omgeving in de oorlogshel: de Belgische en Duitse loopgraven, de IJzer, de onderwaterzetting en het verwoeste landschap. Door middel van unieke foto's en dankzij het panoramische uitzicht over de site kan de bezoeker het verleden met

het heden vergelijken.

De Duitse zijde van het verhaal

De Dodengang wordt in context geplaatst: met tijdsdocumenten, objecten en dagboekfragmenten wordt voor de allereerste keer ook de Duitse zijde van het conflict geïllustreerd.

17 februari: de grote prauw van het Museum voor Midden-Afrika komt in het KLM aan en zal daar worden bewaard tot de opening van het vernieuwde museum in Tervuren, voorzien in 2017.

22 februari: Museum Night Fever : het thema *Balkan Fever*, uitgewerkt met ludieke rondleidingen, meeslepende muziek en dansvoorstellingen, wist 1 922 bezoekers te verleiden.

Pipo, de oorlogshond: een publicatie die niet onopgemerkt bleef

Ter gelegenheid van de herdenkingsplechtigheden rond de Eerste Wereldoorlog is het Koninklijk Legermuseum in zee gegaan met Renaissance du Livre voor de publicatie van *Pipo, de oorlogshond*, een boek voor kinderen vanaf 5 jaar. Dit is het allereerste kinderboek dat het Belgische standpunt in de Grote Oorlog vertelt.

Pipo, de oorlogshond
Marie de Salle, tekenares
Sandrine Place, auteur

Synopsis

Augustus 1914: België wordt meegesleurd in de oorlog. Op de IJzervlakte wordt heftig gevochten. Pipo,

de hond van een boerderij die gebombardeerd werd, kruist het pad van René, een soldaat die naar zijn kantonnement in Diksmuide optrekt. Pipo en René worden onafscheidelijk. Ze zullen elkaar hard nodig hebben om de vier lange oorlogsjaren te overleven.

Door de ogen van de hond komen de kinderen een en ander te weten over het leven in de loopgraven, de gasaanvallen, het gevangennemen van Duitse soldaten, de verloven, de rustperiodes, het gebrek aan voedsel. Het hondje maakt ook bombardementen en aanvallen mee, ziet hoe René's makkers het leven verliezen en hoe René zelf gewond raakt. Na een verblijf in het hospitaal komen het herstel, de wapenstilstand en de terugkeer naar huis.

Het boek verscheen net op tijd voor de Brusselse boekenbeurs in februari 2014 (oplage: 1 750 exemplaren in het Frans, 450 in het Nederlands). Gelet op het succes van de Franstalige uitgave werden in oktober 2014 nog eens 1 000 exemplaren gedrukt.

Een familiedag rond Pipo

Op 24 mei heeft het Koninklijk Legermuseum een familiale namiddag rond het boek georganiseerd. Op het programma: verteluurkje, spel rond de Grote Oorlog, knutselatiers, memoryspel met foto's van het documentatiecentrum, handtekensessies, grimeatelier en familiebar.

De meeste activiteiten werden herhaald voor de nocturne van de Brusselse musea, die dit jaar op 30 oktober, in de herfstvakantie, viel. Ongeveer honderd kinderen namen aan de ateliers deel.

25 februari: de grote herdenkingstentoonstelling *14-18, dit is onze geschiedenis* wordt ingehuldigd door de minister van Landsverdediging en verschillende regionale ministers, in aanwezigheid van meer dan 600 gasten.

4-7 maart: de educatieve dienst stelt het familiespel "Operatie heropbouw" voor.

Het Koninklijk Legermuseum opent het defilé van 21 juli

Ter gelegenheid van de herdenkingen rond de Grote Oorlog opende een historisch detachement gecoördineerd door het Museum het nationale defilé. Met een honderdtal soldaten in uniformen uit de Eerste Wereldoorlog illustreerden "Onze jongens in 1914" op spectaculaire wijze de verschillende facetten van de Belgische strijdkrachten in 1914: de infanterie, de cavalerie, twee hondenstellen met "mâtins belges" zoals die tussen 1912 en 1922 werden ingezet, de veldartillerie, een veldkeuken getrokken door paarden, de burgerwacht,...

In het park stelde het KLM ook een ziekenwagen tentoon, evenals de repliek van een Minerva-autokanon, een statisch Krupp-kanon van 75 mm en een kanon getrokken door paarden.

Een deel van het historische detachement was ook aanwezig op de nationale plechtigheden: op 4 augustus in Luik en op 5 oktober in Antwerpen ter gelegenheid van de reconstructie van een vlottende brug.

14-18 anders bekeken

In het kader van de herdenking van de Grote Oorlog stelde het Koninklijk Legermuseum een tentoonstelling voor met werken gerealiseerd door de kunstenaars van de vzw La Clairière – dagcentrum Les Platanes. De tentoongestelde tekeningen werden gemaakt door mentaal gehandicapte volwassenen die hun steentje aan de herinneringsplicht wensten bij te dragen door werken uit 14-18 te herinterpreteren. De meeste inspiratie kwam trouwens van grafisch werk uit de KLM-collecties. Elke kunstenaar drukte zijn eigen gevoelens in kleur uit. Er werd ook bijzondere aandacht geschonken aan vliegenier Edmond Thieffry, vader van de stichtster van La Clairière.

De tentoonstelling werd ingehuldigd op 2 oktober en liep een maand.

D-Day : de 70e verjaardag van de landing

Op zaterdag 7 juni 2014 organiseerde het Koninklijk Legermuseum, in samenwerking met Defensie, een gedenkdag ter gelegenheid van de 70e verjaardag van de landing in Normandië. Op het programma: een academische zitting ter ere van de landgenoten die aan D-Day deelnamen in de Koninklijke Militaire School, gevolgd door een receptie in het Koninklijk Legermuseum. Het evenement bracht een zeldzame ontmoeting tot stand tussen de veteranen van de Royal Navy section belge (RNSB), van de Royal Air Force (RAF) en van de Brigade-Piron. Ook talrijke militaire en burgeroverheden waren aanwezig.

19 maart: vermits 2014 in het teken van het herdenkingstoerisme staat, kiest Attractions & Tourisme ons Museum uit om de algemene vergadering van de organisatie te houden. Met een bezoek aan de tentoonstelling *14-18, dit is onze geschiedenis* als toemaatje.

25 maart: CPEONS-opleiding voor leerkrachten geschiedenis, godsdienst/moraal en humane wetenschappen in het kader van het programma "Échos de la mémoire".

1 april: na zes jaar onder de leiding van D. Hanson te hebben gestaan, krijgt het KLM een nieuwe directie. P. De Gryse en Chr. Van Everbroeck, beiden aan het hoofd van een KLM-dienst sedert meer dan twintig jaar, vervullen de functie van directeurs ad interim.

15 mei: het Koninklijk Legermuseum stelt trots zijn nieuwe multimediaspellen aan de museumprofessionals voor: aan de hand van een vernieuwende technologie worden videobeelden, animaties en spelletjes voor jong en niet meer zo jong aangeboden.

Lancering van de multimediatrags

Sinds mei 2014 biedt het Koninklijk Legermuseum een multimediatrags aan.

Twee multimediatrags (voor kinderen en voor volwassenen) over de 19^e eeuw draaien op de gloednieuwe XP-Iris™ van Antenna International. Met deze vernieuwende spelers die foto's en documenten presenteren (meestal uit de reserves en archieven van de instelling) kan de bezoeker de rijke collecties van het Museum ontdekken.

Zoomable foto's, diaporama's, films en humoristische animatiefilms geven de bezoeker een nauwkeurig beeld van de militaire geschiedenis in de 19^e eeuw, de slag bij

Waterloo in 1815, de onafhankelijkheid van België in 1830, de eerste twee Belgische koningen of de vestingen van ingenieur Brialmont. Minder gekende thema's, zoals de wespentaille in de militaire mode, de driewieler van koning Leopold II of de Belgische aanwezigheid in Italië, Mexico, China en zelfs Zuid-Afrika, worden eveneens aangesneden.

Het bestaande kinderparcours, een knotsgek luisterspel, werd aangevuld met een interactief familiespel dat verrassende links naar onverwachte onderwerpen bevat: de eerste Londense metro, de reistijd nodig in 1920 om tot in Peking te reizen of ons e-mailverkeer! De deelnemers kunnen zelfs een virtuele medaille winnen.

Het parcours voor volwassenen bestaat in vier talen (Nederlands, Frans, Engels en Duits); het familiespel werd in het Nederlands, Frans en Engels uitgewerkt.

De audiogidsparcours met de topstukken, de arcades, de Eerste Wereldoorlog, de luchtvaart en de Russische Zaal werden in de nieuwe multimediatrags geïntegreerd.

Op 15 mei werd de multimediatrags aan meer dan 80 personen uit de Belgische museale sector voorgesteld, met deelnemers uit Brussel, Antwerpen, Louvain-la-Neuve, Breendonk en Leuven.

Eerste geocachingevenement

Op 3 augustus, ter gelegenheid van de gratis-museumdag georganiseerd door "Arts et publics", stelde het Koninklijk Legermuseum het eerste museale geocachingevenement voor.

Samen met een fervente geocachingaanhanger en specialist van het genre, luitenant-kolonel van het vliegwezen Jacques Luyckx, ook wel Indiana Jack genoemd, heeft de educatieve dienst vier thematische parcours door het Museum ontworpen. Tijdens het spel moeten aanwijzingen worden opgespoord. Deze aanwijzingen leveren de coördinaten van een geheime schat op ("cache"), die dan met een GPS in de buurt van het Museum in het Jubelpark te vinden is. De aangesneden thema's zijn: de schatten van het Museum (met dieren als leidraad), de marine, het interbellum en de Tweede Wereldoorlog, de luchtvaart. Voor de gelegenheid werden drie nieuwe "caches" gecreëerd. De parcours sluiten aan bij AVIA, een "indoor-mysterie" dat in 2007 werd opgestart en de schatten van de luchtvaart voor het voetlicht brengt.

Meer dan 200 beginnende en ervaren geocachers namen aan het unieke evenement deel; 80% onder hen waren Nederlandstalig.

De parcours zijn beschikbaar op de webstek van het Museum en een papieren versie kan aan de inkombalie van het Museum worden opgepikt.

Meer info over geocaching?

<http://useers.swing.be/sentiers>, de webstek van Jacques Luyckx. Talloze verslagen van geocaching-events, maar ook nuttige uitleg voor diegenen die een geocachingparcours willen uitwerken.

Om "caches" overal ter wereld op te sporen en deel uit te maken van de geocachersgemeenschap: www.geocaching.com.

24 mei: familiespel rond *Pipo de oorlogshond*, het kinderboek over de Grote Oorlog geschreven door Sandrine Place van de educatieve dienst en geïllustreerd door Marie de Salle. Onze jonge bezoekers kregen vertelutjes en knutselateliers aangeboden.

7 juni: herdenking D-Day. Voor de 70^e verjaardag van de landing in Normandië organiseert het Koninklijk Legermuseum, in samenwerking met Defensie, een gedenktag die veteranen van de Royal Navy section belge (RNSB), de Royal Air Force (RAF) en de Brigade-Piron samenbrengt.

19 juni: inhuldiging van *Zeeslag* in Navigo (Nationaal Visserijmuseum in Oostduinkerke), een tentoonstelling in samenwerking met het KLM over de oorlog op zee in 14-18, samengesteld door en voor kinderen in de vorm van een zeeslagspel.

21 juli: in het kader van de herdenking van de Grote Oorlog opent een historisch detachement gecoördineerd door het KLM, "Onze jongens in 1914", het nationale defilé.

COLLECTIES

- Een nieuwe afdeling Luchtvaart 14-18
- Bruikleen van de collecties 14-18 door Belgische en Europese instellingen
- Verhuizing van de reserves
- De persoonlijke werktafel van Alexandre Galopin

Een nieuwe afdeling Luchtvaart 14-18

Kort na de opening van het nieuwe museum van de Dodengang heeft het Koninklijk Legermuseum op donderdag 16 oktober om 18u30 zijn vernieuwde afdeling over de luchtvaart in 14-18 ingehuldigd.

De nieuwe presentatie is gewijd aan de Belgische azen uit de Eerste Wereldoorlog en de tekstpanelen vermelden de sleutelmomenten van de Grote Oorlog in de lucht en op het slagveld.

Vanaf diezelfde 16 oktober werd de zaal 14-18 ook opnieuw voor het publiek opengesteld.

Een mooie opwaardering van de vliegtuigen van de pioniers uit de Eerste Wereldoorlog

De restauratie van de voorgevel van de grote hal heeft tijd in beslag genomen, maar met de nieuwe beglazing van het roosvenster baadt de zaal nu in een heel ander licht. Dat was voor het Museum meteen de gelegenheid om de mezzanine onderhanden te nemen. De herdenkingen rond de Eerste Wereldoorlog waren een uitstekende reden om de schijnwerpers op deze uitzonderlijke collectie te richten.

Dankzij een nieuwe vloer en nieuwe toonkasten lopen de ruimten “Ballonvaart”, “Pioniers” en “Eerste Wereldoorlog” nu naadloos in elkaar over. De vliegtuigen werden opgesteld om de onversaagdheid van de eerste piloten en de verrassende technologische vooruitgang (aangewakkerd door het ontstaan van luchtgevechten) voor het voetlicht te brengen. Tekstpanelen vertellen jaar per jaar de rol die het Belgische militaire

vliegwezen in het conflict heeft gespeeld, met de verkenningsvluchten, de bombardementen of de jachtvluchten. Heringerichte vitrines verstrekken aan de hand van collectiestukken bijkomende informatie over de verschillende facetten van de oorlog in de lucht.

Door een groot doek op de achtergrond lijkt het alsof de vliegtuigen op de vliegvelden van het front klaar staan om op te stijgen.

Heropening van de zaal 14-18

Met de inhuldiging van de vernieuwde ruimte in de luchtvaarthal was ook de tijd gekomen om de zaal 14-18 na een jaar sluiting opnieuw voor het publiek open te stellen.

Bij de sluiting in mei 2013 waren een volledige vernieuwing van de zaal en een nieuwe scenografie voorzien. De intense samenwerking met de ontwerpers van de tijdelijke tentoonstelling *14-18, dit is onze geschiedenis* belemmerde echter de uitvoering van de nochtans onontbeerlijke werkzaamheden. Toch bleef de zaal jammer genoeg gesloten voor het publiek. In afwachting van nieuwe projecten die de zaal zullen doen evolueren (onder andere aan de hand van een nieuwe scenografie), zijn de rijke en unieke collecties dus nu opnieuw toegankelijk. Het publiek gaf meteen present!

Bruikleen van de collecties 14-18 door prestigieuze Belgische en Europese instellingen

Het jaar 2014 was een belangrijk herdenkingsjaar. Talrijke instellingen hebben een beroep op ons gedaan om tijdelijke tentoonstellingen op te zetten en we hebben dan ook vele collectiestukken uitgeleend. Ons wetenschappelijk personeel kreeg heel wat af te

handelen: administratief beheer, selectie van objecten, planning voor restauratie, voorbereiding van objecten, redactie van staatbeschrijvingen, transport, begeleiding, opstelling,...

Overzicht van de bruiklenen

28/05 – 29/12 *Join now!*, Musée de la Grande Guerre – Pays de Meaux

Het Musée de la Grande Guerre ontleende 36 collectiestukken met betrekking tot de Britse deelname aan de oorlog, waardoor het Koninklijk Legermuseum de belangrijkste bruikleengever voor dat evenement was.

05/06 – 07/12 1914-1918 *Der Erste Weltkrieg*, Deutsches Historisches Museum – Berlijn
Het Berlijnse museum ontleende een Duitse WIX 17-vlammenwerper en vestigde zo de aandacht op de verscheidenheid van de KLM-collecties.

16/07 – 07/09 *Albert & Elisabeth, de film van een leven*, Koninklijk Paleis – Brussel
De prestigieuze collecties van koning Albert I werden tijdens de herdenkingen eveneens tentoongesteld.

21/08 – 03/05/2015 *14-18 Brussel tikt Duits*, Museum van de Stad – Brussel
Bruikleen van een ringkraag van de politie van het Duitse leger.

01/08/2014 – 01/08/2015 *Liège dans la tourmente*, Musée de la Vie wallonne & Guillemins-station – Luik
De verschillende tentoonstellingen in Luik ontleenden

zeldzame en unieke objecten, zoals de medailles van Lemman of een koppelriem van een vlaggendrager van de grenadiers van Mecklemburg nr. 89 buitgemaakt in Herstal in de nacht van 5 op 6 augustus 1914 door het 2^e bataljon van het 12^e linieregiment.

28/09/2014 – 30/09/2015 *Breendonk 14-18* – Fort van Breendonk
Dankzij de steunverlening van de genie voor de verpakking en het transport kon het KLM een Nordenfeltkanon uitlenen, een stuk gebruikt bij de verdediging van het fort van Luik.

November 2014 – *Dieren in de Eerste Wereldoorlog* – Rode Kruis van België – Floriffoux
Een thema dat in 2009 in het KLM aan bod kwam, werd nu opnieuw gepresenteerd. De tentoonstelling *Hondse Oorlog!* werd op panelen voorgesteld. Om de tentoonstelling te vervolledigen en pedagogisch aantrekkelijker te maken, stelden privéverzamelaars enkele objecten over het onderwerp ter beschikking.

9-10 augustus: 5 voertuigen van Bastogne Barracks nemen deel aan het jaarlijkse “Wings and Wheels”-evenement in Ursel. De Renault UE met aanhangwagen wordt bekroond met de eerste prijs van de jury.

4 september: voorstelling van de documentaire *Les trois serments*. Het Koninklijk Legermuseum presenteert in avant-première de docufictie gerealiseerd door Jacques Donjean en Philippe Raxhon.

Verhuizing van de reserves

Het KLM verlaat Kapellen na 20 jaar aanwezigheid

Het KLM betreft het depot van Kapellen in 1994. In 2009 wordt een lichte asbestbesmetting vastgesteld, veroorzaakt door stof dat door wrijving tussen de dakplaten van de opslagplaatsen neerduwde.

Na een langdurige procedure van asbestverwijdering door een gespecialiseerd bedrijf kon het erfgoed worden verhuisd, hoofdzakelijk naar onze sites Gunfire in Brasschaat en Bastogne Barracks, maar ook naar een opslagplaats in Sart-Hulet bij Namen.

Het zware landmaterieel, bewaard in Vissenaken, werd meteen ook verhuisd, na eveneens asbestvrij te zijn gemaakt.

De eerste stappen werden in de lente van 2014 gezet. Honderden stukken, van alle maten en gewichten, werden verplaatst: pantser, artilleriestukken, voertuigen, wisselstukken, motoren, machines, werktuigen, enz.

Deze omvangrijke en complexe operatie kon in goede banen worden geleid mede door de hulp en de doeltreffendheid van de wetenschappelijke dienst die voor dat materiaal instaat, de basis van Bastenaken, de vrijwilligers van de vzw's Tank Museum en KVVL. We konden ook rekenen op de dienst zwaar transport van Defensie, die tientallen ritten in heel het land maakte.

De persoonlijke werktafel van Alexandre Galopin

Na lange onderhandelingen met de familie de Bonvoisin heeft het Koninklijk Legermuseum de persoonlijke werktafel van Alexandre Galopin in langdurige bruikleen gekregen, voor opstelling in de toekomstige permanente tentoonstelling over de Tweede Wereldoorlog (Bordiau fase III). Galopin was een spilfiguur tijdens de bezetting van België (1944). Het transport naar het KLM werd verzekerd in samenwerking met de dienst Restauratie-Conservatie van het Museum.

5-7 september: het Koninklijk Legermuseum neemt deel aan de Dagen van Defensie in Kleine-Brogel met het historische detachement “Onze jongens in 1914”.

3-4-5 oktober: het Koninklijk Legermuseum neemt met het historische detachement “Onze jongens in 1914” deel aan de reconstructie van de pontonbrug over de Schelde in Antwerpen.

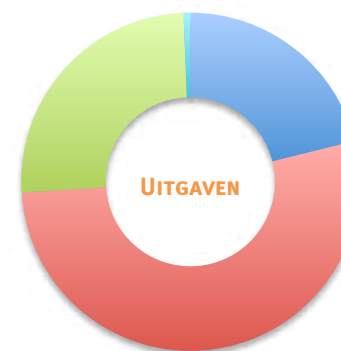
Cijfers

- Financiën
- Personeel
- Evolutie van de bezoekerscijfers

Financiën

Uitgaven

De uitgaven van de instelling belopen 3 649 827,98 €, verdeeld als volgt:

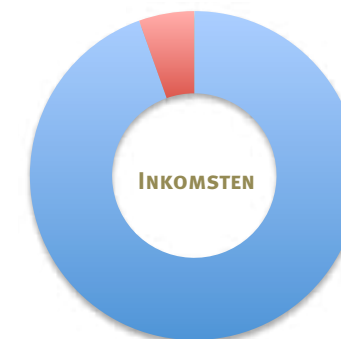

2014	
Personeel	771 247,18 €
Werking	1 928 949,76 €
Investerings	926 000,33 €
Reservefonds	0,00 €
Voor orde	23 630,70 €
Totaal	3 649 827,98 €

De personeelskosten vertegenwoordigen 21% van de totale uitgaven. Deze post dekt enkel het personeel ten laste van het Museum. Het overgrote deel van het personeel is ten laste van Defensie. De werkingskosten vertegenwoordigen 53% van de totale uitgaven. De investeringen bedragen 25% van de totale uitgaven. De uitgaven voor orde zijn verwaarloosbaar en er werd niets in het reservefonds geplaatst.

Inkomsten

De inkomsten van de instelling belopen 3 623 346,42 €, verdeeld als volgt:

2014	
Dotatie	3 426 000,00 €
Eigen inkomsten	196 865,07 €
Inkomsten voor orde	481,35 €
Totaal	3 623 346,42 €

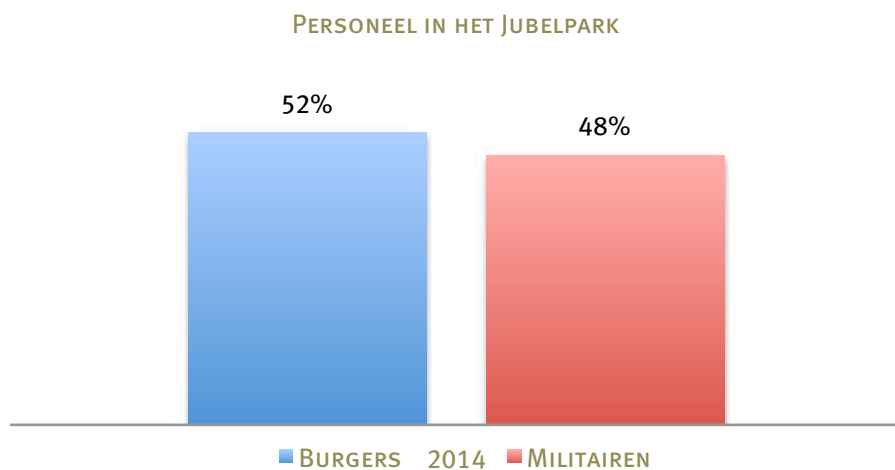
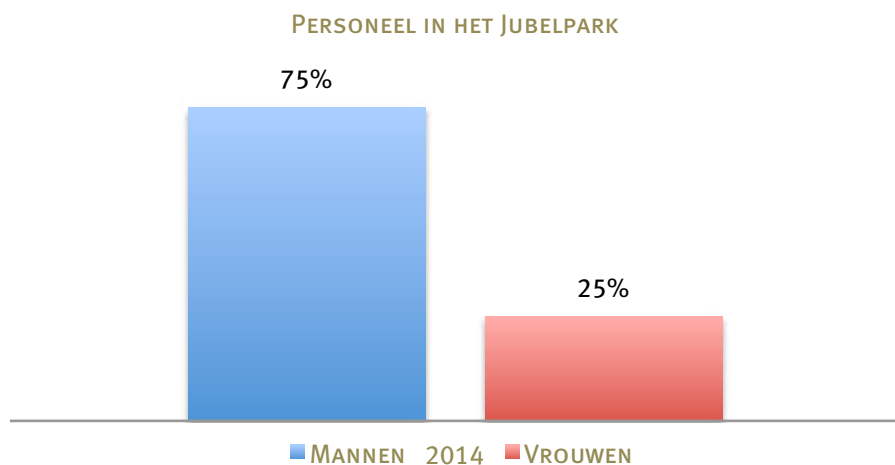
De tabel leert ons dat de dotatie 95% van de inkomsten vertegenwoordigt. De eigen inkomsten bedragen 5% van de totale inkomsten en werden verworven zoals aangegeven in de onderstaande tabel. De ontvangsten voor orde zijn verwaarloosbaar.

Giften, legaten, bus	8 301,20 €
Educatieve dienst	110 918,67 €
Verkoop	28 702,85 €
Verhuring	23 521,77 €
Diverse inkomsten	17 348,58 €
ICOMAM	0,00 €
Diversen	322,00 €
Kantine	7 750,00 €
Interesten	0,00 €
Totaal eigen inkomsten	196 865,07 €

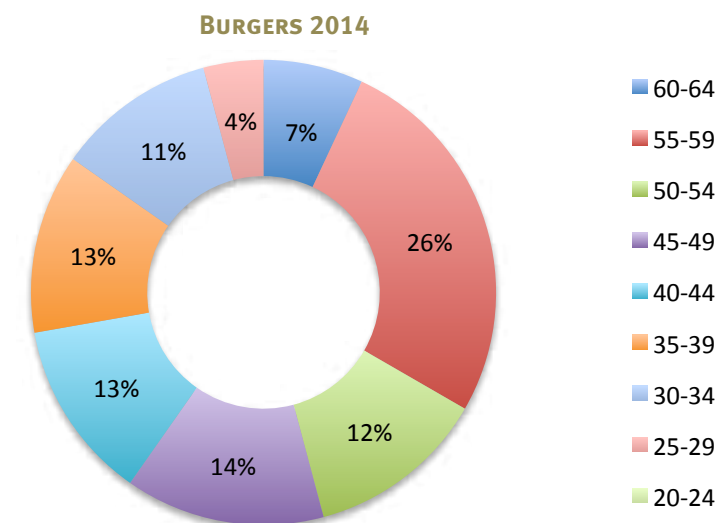
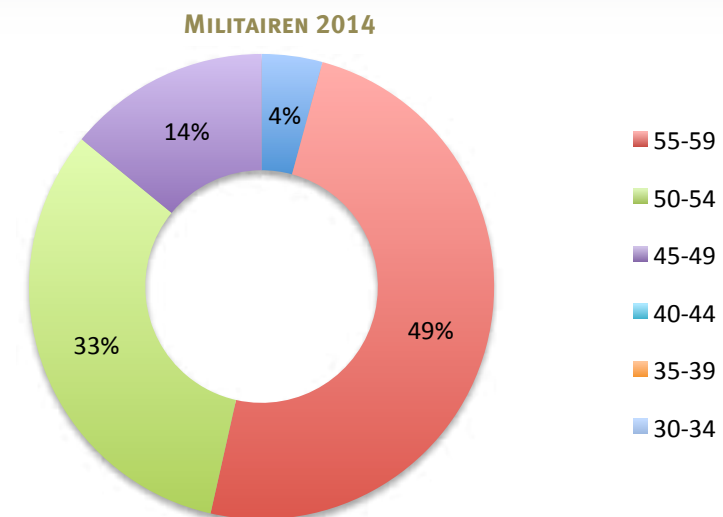
Personeel

Het personeel van het Koninklijk Legermuseum bestaat uit burgers en uit militairen.

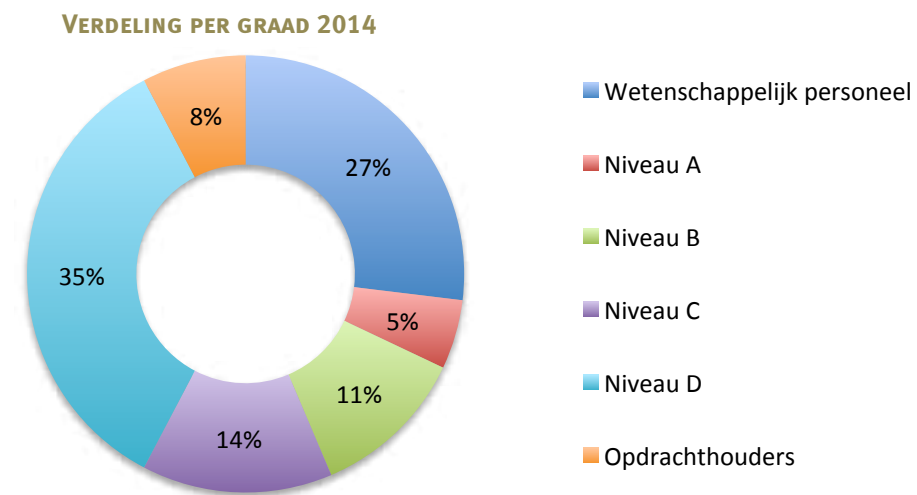
Personeelscategorieën

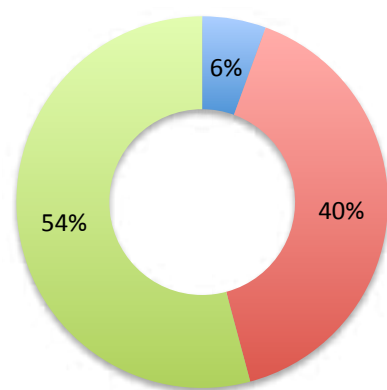
Het aantal vrouwelijke personeelsleden in het Jubelpark stijgt. Voor de eerste keer is er meer burgerpersoneel dan militair personeel. De daling van het aantal militaire personeelsleden is te wijten aan de talrijke pensioneringen.

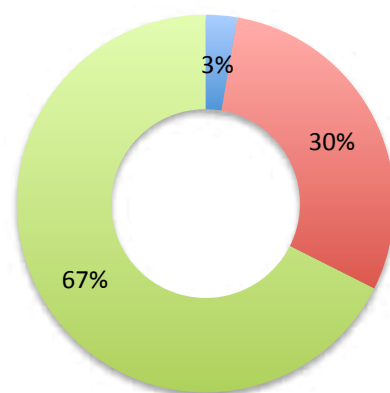
Het personeel tussen 55 en 59 jaar is het beste vertegenwoordigd.

MILITAIR PERSONEEL IN HET JUBELPARK

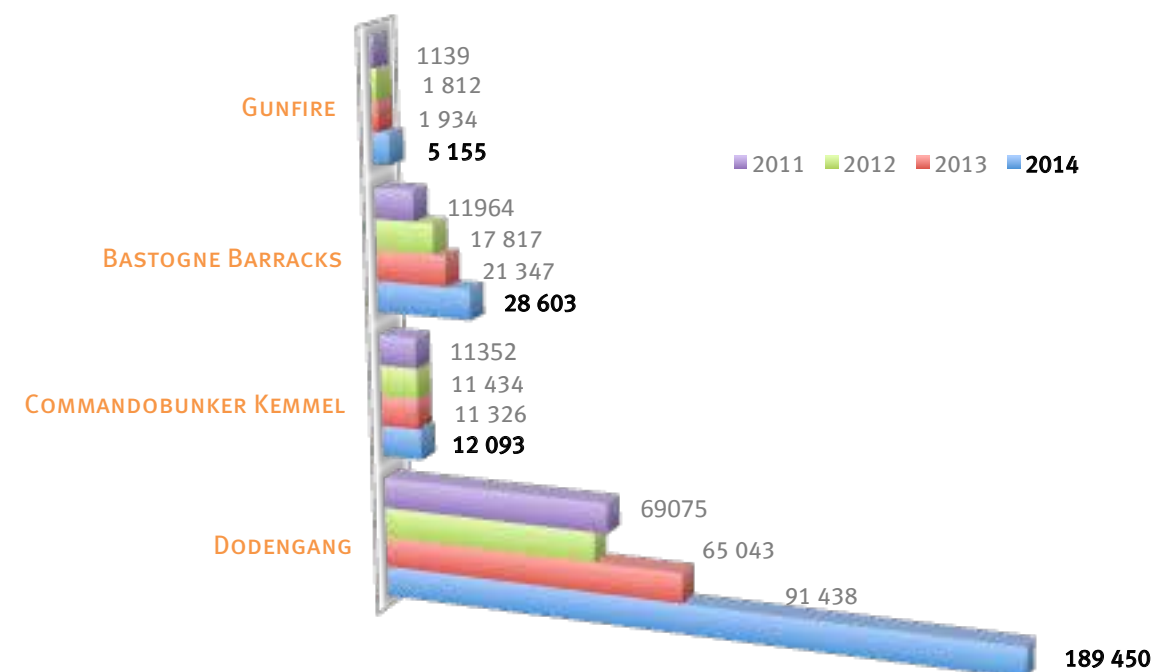
MILITAIR PERSONEEL IN BASTOGNE BARRACKS

■ Officieren ■ Onderofficieren ■ Vrijwilligers

Sinds eind 2010 behoren de 37 militairen van Bastogne Barracks ook tot het personeel van het Koninklijk Legermuseum.

De externe sites

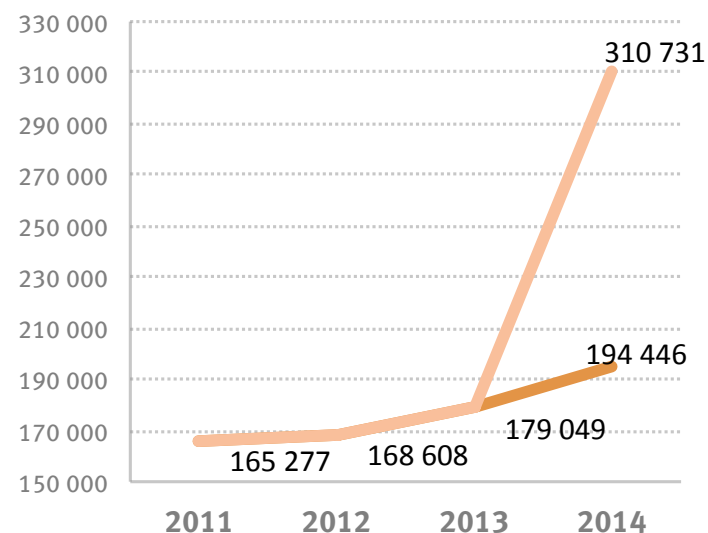

Het Koninklijk Legermuseum beheert vier externe sites: de Dodengang in Diksmuide, Bastogne Barracks, de commandobunker van de Kemmelberg in Heuvelland en Gunfire in Brasschaat.

In 2014 mochten de externe sites heel wat bijkomende bezoekers optekenen. Meer dan 235 000 personen bezochten deze plekken, goed voor een stijging met 80% ten opzichte van verleden jaar. De grootste reden hiervoor is te vinden in de spectaculaire stijging van het bezoekersaantal in de vernieuwde Dodengang (+ 107%): de herdenkingsevenementen rond de Eerste Wereldoorlog spelen hier uiteraard een grote rol. De site Bastogne Barracks kende ook een mooi succes (+ 34%), vooral tijdens de Nuts Days die de 70^e verjaardag van de Slag om de Ardennen gedachten. De bunker van Kemmel kreeg 7% meer bezoekers over de vloer, met de opening voor scholen op donderdag. We moeten ook de stijging van het aantal bezoekers in Gunfire vermelden (+ 166%), vooral te danken aan de organisatie van *Historia Mundi* op 28 en 29 juni, een evenement dat liefhebbers van alle historische perioden uit binnen- en buitenland samenbrengt.

Evolutie van de bezoekerscijfers

De site van het Jubelpark

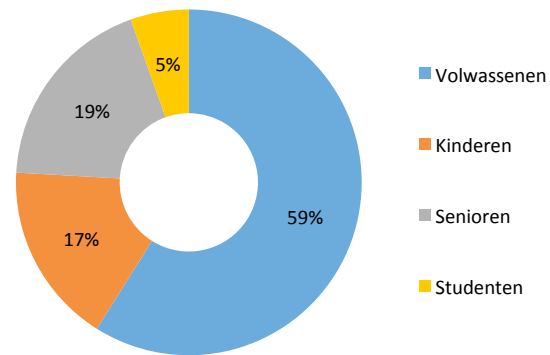

Het aantal bezoekers in het Jubelpark stijgt sinds 2011. De succesrijke tijdelijke tentoonstelling *14-18, dit is onze geschiedenis* leverde het Museum bijna 120 000 bijkomende bezoekers op, waaronder talrijke scholen en verenigingen.

Bezoekers van de tentoonstelling 14-18, dit is onze geschiedenis

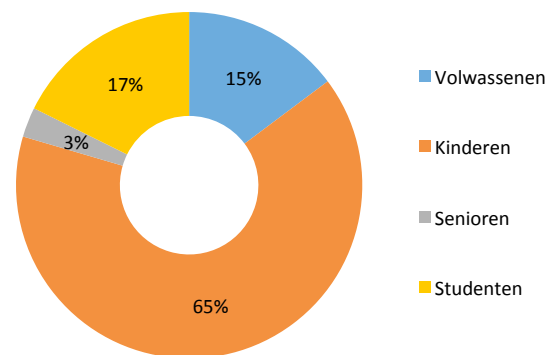
Volwassenen	46 689
Kinderen	13 443
Senioren	14 776
Studenten	4 317
Totaal	79 225

Individuele bezoekers

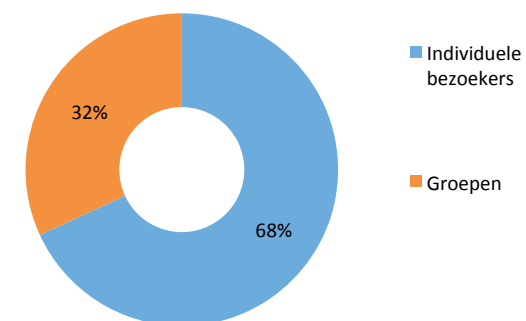

Groepen

Volwassenen	5 472
Kinderen	24 004
Senioren	1 033
Studenten	6 551
Totaal	37 060

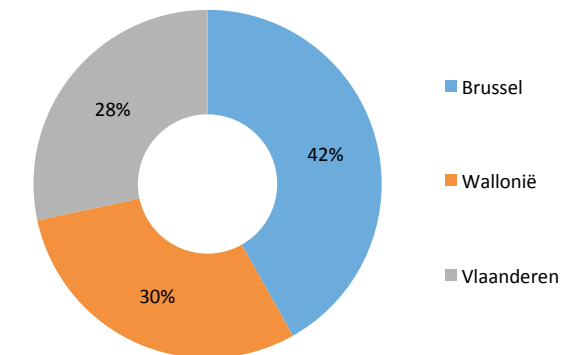

Verdeling individuele bezoekers / groepen

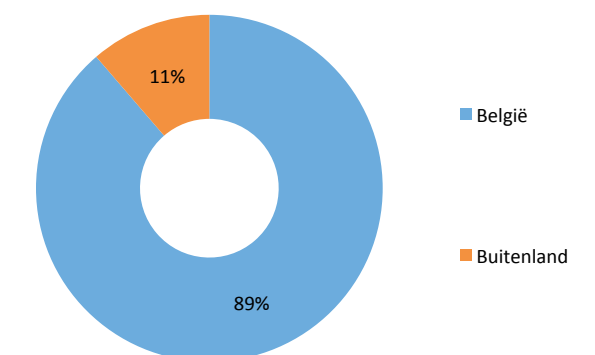
Geografische verdeling

Brussel	43 156
Wallonië	30 739
Vlaanderen	29 233

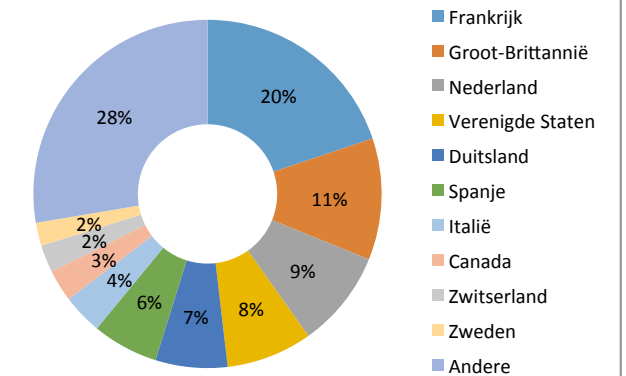
Verdeling België / Buitenland

België	103 128
Buitenland	13 157

Verdeling per land

Frankrijk	2 611
Groot-Brittannië	1 485
Nederland	1 190
Verenigde Staten	1 049
Duitsland	880
Spanje	806
Italië	490
Canada	389
Zwitserland	336
Zweden	282
Andere	3 639

Een publicatie van het Koninklijk Museum van het Leger en de Krijgsgeschiedenis

Verantwoordelijke uitgevers

Piet De Gryse – Christine Van Everbroeck
Jubelpark 3
1000 Brussel

Lay-out

Didier Giorgetti

Bijdragen

Marie-Hélène Billwatsch, Ilse Bogaerts, Vera Bras, Virginie Catrin, Pascale De Brabanter, Piet De Gryse, Guy Deploige, Wannas Devos, Paul Dubrunfaut, Manuel Duran, Emilie Gaillard, Jean-Marie Geldhof, Didier Giorgetti, Ingrid Lams, Kevin Gony, Dominique Henrard, Natasja Peeters, Sandrine Place, Pierre Lierneux, Pascal Mathieu, Patrick Nefors, Elke Otten, Oger Pochet, Étienne Reunis, Éric Roos, Sandrine Smets, William Testaert, Sarah Vander Sande, Christine Van Everbroeck, Pol Vanormelingen, Sandra Verhulst, Piet Veldeman

Foto's

KLM-MRA

Wettelijk depot

2015/0935/2

ISBN

2-87051-061-6

Coördinatie en eindredactie

Marie-Hélène Billwatsch

Vertaling

Diane Vanthemsche

Film 07 EP 77A 78C 07C Film 07 EP 77A 78C 07C Film 07 EP

07A 07B Film 07 EP 07D 07A 07B Film 07 EP 07D 07A 07B Film 07 EP 07D 07A 07B

